

Forskningens kvalitet og troværdighed

Er det hensigtsmæssigt, hvis universitetsledelsen skal basere sin kvalitetskontrol og udøvelsen af ledelsesmæssige funktioner på strafferettens logik? Næppe! Mit svar er derfor, at UVVU ikke fungerer på en måde, der styrker forskningens troværdighed, skriver kronikøren.

JP-KRONIK DEN 30. JULI 2007

Af Ellen Margrethe Basse, professor, dr. jur., Juridisk Institut, Aarhus Universitet

Morgenavisen Jyllands-Posten har denne sommer bragt nogle kronikker, tegninger og artikler om den afgørelse, som Udvalget vedrørende Videnskabelig Uredelighed (UVVU) traf den 4. juli 2007 om Helmut Nyborgs Skanderyborg-projekt. Det, der er skrevet, har været præget af en del misforståelser. Opfattelsen, som kommer til udtryk i pressen (herunder ikke mindst i JP), synes at være, at UVVU's frikendelse af Nyborg for anklager om videnskabelig uredelighed er det samme som en kvalitetsstempling af den omdiskuterede forskning. Fx bragte JP en tegning 9/7 med teksten »Der rejstes kritik af en dekan på Aarhus Universitet, der fik fyret en forsker, hvis forskningsresultater han ikke brød sig om« – en tekst der ikke kan læses som andet end spørgsmål om forskningscensur.

Da misforståelserne er temmelig uheldige – ikke mindst når man tager den samfundsmæssige interesse i

forskningens troværdighed i betragtning – vil jeg med min kronik forsøge at forklare, hvad UVVU har taget stilling til – og hvad UVVU ikke har taget stilling til. Jeg vil samtidig stille spørgsmålstegn ved, om UVVU er egnet til at varetage sit formål:

»... styrkelse af dansk forsknings troværdighed.«

UVVU begik så mange fejl i Lomberg-sagen i 2003-2004, at reglerne blev ændret. Nyborg-sagen, der er den første principielle sag efter de nye regler, viser, at Videnskabsministeriet ikke har tænkt over, at der skal sikres en sammenhæng mellem det, der i reglerne angives som UVVU's formål, og systemets opbygning.

Konsekvensen af UVVU's opbygning og funktionsmåde er efter min opfattelse at udvalget i dag udelukkende beskytter forskerne imod, at der stilles tvivl om troværdigheden af deres forskning. Hvis det er det, videnskabsministeren ønsker, skal det vel fremgå af den formålsbestemmelse, som UVVU fungerer efter?

Forskningens resultater er utrolig vigtige i et videnssamfund. Er resultaterne ikke blevet til i overensstemmelse med de gældende kvalitetskrav, kan det få meget uheldige konsekvenser, for dem, der i tillid til forskningen, anvender resultaterne. Det har jeg sammen med andre forskere beskrevet i en bog om videnskabelig uredelighed, som udgives på Husets Forlag til efteråret.

Logikken i de begrundelser, UVVU anvender i flere sager (bl.a. i Nyborg-sagen), er efter min opfattelse ikke særlig heldige, når man tager formålet med at etablere UVVU i betragtning.

Universiteternes ledelse (herunder dekanen) har efter universitetsloven en pligt til at føre tilsyn med kvaliteten af medarbejdernes forskning. Det betyder, at der skal sikres en intern kontrol med, at forskerne anvender de videnskabelige metoder og teorier på en faglig forsvarlig måde. Forekommer der forskning, der er i strid med god faglig skik, forventes ledelsen at gribe ind med en påtale, advarsel eller lignende over for den forsker, der ikke overholder spillereglerne.

Ledelsen skal gribe ind over for ulovlige forhold og uredelighed – herunder

med egentlige sanktioner, som efter reglerne i meget grove tilfælde kan være afskedigelse og politianmeldelse. Den interne kontrol på universiteterne er ikke begrænset på samme måde som UVVU efterprøvelse af klager.

Man støder på den opfattelse, at

UVVU er en domstol. Det er en misforståelse. UVVU er en forvaltningsmyndighed med en utrolig begrænset kompetence. Det er et udvalg i Videnskabsministeriet!

UVVU har ingen kompetence over for universiteternes ledelse – UVVU er kun en del af det forskningsrådgivende system.

UVVU må slet ikke vurdere forskningens kvalitet. UVVU fastslår derfor udtrykkeligt i sin afgørelse, at Nyborgs konkrete valg og anvendelse af forskningsmetoder ikke er omfattet af udvalgets kompetence.

UVVU kritiserer i sine præmisser, at Nyborg undlod at fremlægge sit data-materiale. Det var i strid med »alment

udbredte regler for god videnskabelig praksis, både i Danmark og internationalt.« UVVU må imidlertid ikke lade sådan en kritik indgå i sin konklusion. Det fastslog Videnskabsministeriet i Lomberg-sagen i 2004.

Hvad kan UVVU da overhovedet tage stilling til?

Selv i det rådgivende system, er det meget begrænset, hvad UVVU kan tage stilling til og hvordan. UVVU's kompetence til at foretage uredelighedsvurderinger er i dag tilrettelagt, som var det en domstol, der skulle vurdere, om en tiltalt skal straffes.

Følgende betingelser skal være opfyldt, før UVVU kan træffe en afgørelse, der resulterer i, at en forskers rapport kaldes videnskabelig uredelig:

► Forskeren skal have realiseret gerningsindholdet, og han skal subjektivt kunne tilregnes forholdet som forsættligt eller groft uagtsomt (betingelserne er hentet fra strafferetten).

► Det, forskeren kan bebrejdes, skal endvidere i sig selv kunne siges at in-

debære en utilbørlig vildledning om hans videnskabelig indsats eller videnskabelige resultater. I en juridisk terminologi vil man sige, at der skal være dokumenteret en årsagssammenhæng mellem det kritisable forhold og den eventuelle vildledning af omverdenen.

► Det er endvidere en forudsætning, at de uredelige objektive og subjektive forhold er væsentlige.

► Endelig skal enhver tvivl komme forskeren til gode – dvs. forskeren beskyttes af en bevisbyrde, der skal bæres af andre (jvf. strafferettens "in dubio pro reo").

Gerningsindholdet, som UVVU vurderede, var: har Nyborg ved at offentliggøre nogle forskningsresultater uden samtidig at dokumentere sine data, kilder mv. utilbørligt vildledt omverdenen om sine egne forskningsmæssige kvalifikationer og resultater? Og hvad betyder det i den sammenhæng, at han ikke straks efterkom anmodningen fra andre forskere og fra sin overordnede om at fremlægge sine data. Og har han vildledt omverdenen om sine resultaters videnskabelige karakter ved ikke at fortælle, at der var forsøgspersoner, der ikke var med i hele forløbet?

UVVU kritiserer Nyborg i sine præmisser. Det understreges bl.a., at Nyborg undlod at gøre beregningsgrundlaget fuldt tilgængeligt. Kritikpunktet, der vurderes både objektivt og subjektivt, fastslås at være det alvorligste.

Begrundelsen for ikke at fastslå uredelighed er dels den tidligere rektors undladelse af at give Nyborg et præcist påbud med en præcis frist for aflevering af dokumentation, dels at der ikke er nogle præcise frister i de uskrevne standarder for aflevering af dokumentation.

Det fastslås endvidere af UVVU, at tilbageholdelsen af beregningsgrundlaget ikke i sig selv har været bestemmende for omverdenens opfattelse af Nyborgs videnskabelige kvalifikationer og resultater. Udvalget lægger vægt på, at Nyborgs videnskabelige standpunkt er velkendt. Det er en årsags- og væsentlighedsvurdering, der her inddrages: Nyborg har ikke vildledt omverdenen om sine videnskabelige kvalifikationer ved at undlade at fremlægge dokumentationen, da undladelsen ikke i

sig selv ændrer omverdenens opfattelse af hans forskningsmæssige kvalifikationer og resultater.

Konklusionen på undersøgelsen af kriterierne og væsentligheden bliver, at UVVU finder, at der ikke foreligger dokumentation for, at Nyborg har udvist uredelighed. Dvs. at dekanen pålægges en bevisbyrde – den har han ikke løftet!

Det er mange svagheder ved UVVU. En af svaghederne er, at UVVU oftest bruges som et supplerende middel i de indbyrdes magtkampe og personkonflikter, der kan være tale om i forskningsmiljøerne. En afdækning af UVVU's praksis har således vist, at der ligger en personkonflikt bag tre ud af fire beskyldninger for videnskabelig uredelighed.

UVVU's afgørelser er baseret på nogle retlige kriterier, som ikke fuldt ud forstås af offentligheden, og som derfor kan give anledning til misforståelser. Det viser JP's behandling af Nyborg-sagen jo så udmærket.

Det væsentligste kritik er dog, at UVVU ikke opfylder de formål, som udvalget er etableret til at opfylde: at styrke forskningens troværdighed.

Kan det siges at styrke tilliden til dansk forsknings troværdighed, hvis der tages udgangspunkt i, at en forsker, der har kontroversielle synspunkter, kan undlade at fremlægges sit dokumentationsmateriale, i situationer hvor andre vil blive kritiseret?

Styrker det forskningens troværdighed, at UVVU uden en bemyndigelse hertil i lovgivningen dels kritiserer AU's tidligere rektor for manglende klarhed i sine ledelsesmæssige indgreb, dels pålægger den aktuelle Aarhus Universitetsledelse (dekanen) en bevisbyrde for, at de konkrete ledelsesmæssige indgreb kan begrundes ud fra de kriterier, der indgår i UVVU's egen strafferetlige vurdering?

Er det hensigtsmæssigt, hvis universitetsledelsen skal basere sin kvalitetskontrol og udøvelsen af ledelsesmæssige funktioner på strafferettens logik? Næppe!

Mit svar er bl.a. derfor, at UVVU ikke fungerer på en måde, der styrker forskningens troværdighed.

